

ЕЛЪН ГЛАЗГОУ И ТРАДИЦИЯТА НА ЛИТЕРАТУРАТА НА ПЛАНТАЦИИТЕ

Йордан Костурков
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

ELLEN GLASGOW AND THE TRADITION OF PLANTATION LITERATURE

Yordan Kosturkov
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Ellen Glasgow rose to eminence in the period before and after World War 1, associated primarily with the rise of High Modernism in American literature. We can trace in her work the beginnings of the American Literary South movement which became triumphant in the prose fiction of William Faulkner but also of a pleiad of women novelists such as Margaret Mitchell, Carson McCullers, Katherine Anne Porter, Flannery O'Connor, Harper Lee etc. A source of inspiration and rejection was the antebellum plantation literature.

Key words: Glasgow, Faulkner, Plantation Literature, Modernism, Regionalism

В много страни по света регионализмът в литературата се разбира като провинциализъм, което пък се тълкува по-скоро негативно, в цялата гама от снизходителност до умиление. През 60-те и 70-те години на двадесети век в България един от прочутите дебати е за „регионалното“, за „духа на мястото“ [*Genius loci*], за „котловината“ в текстовете като „Българско, наистина българско“ и „По повод „духа на мястото“ от Цветан Стоянов (1988), „Национална традиция и новаторство“, „И още едно мнение за „котловинната“ литература“ от Кръстьо Куюмджиев (1977), „Към тъмния хаос, към звездния свят“ и „Противоречиви процеси“ (1972) на Симеон Хаджикосев, изследванията на Тончо Жечев „Примерът на Иво Андрич“ и „Иво Андрич и краят на един призрак“, с която статията дискусията започва, а след това „Българският Оди-

сей“ и истината на неговото завръщане“ (1979) и „Българският Великден или страстите български“ (1968, 1975).

Разбира се, в контекста на българската литература (а и защо само на нея) такива спорове сигурно са напълно легитимни, още повече, че формален повод за спора, изглежда, е Нобеловата награда на Иво Андрич от 1961 г., макар че „Сто години самота“ (български превод 1969 г.) също би могъл да даде повод. Това, изглежда, е свързано по-скоро с обстоятелството, че самата българска литература (българската култура, българската социално-политическа идентификация) от Вазов или по-рано до днес на приливи и отливи ту се устремява към „Европа“, към „света“, към общочовешките ценности, ту намира темите и героите си в „Бяла черква“, в Турия, в Калиманица, Добруджа, Златията, Шоплука и Раковица, или в Испания, Южна Америка, в безвремието на нелокализирания символизъм и експресионизъм, в Съединените щати, а дори авторите на криминални романи пренасят действието от Момчилковци и Родопите в Копенхаген и Базел. Едно ново и интересно поколение от началото на ХХІ век пък търси още по-глобално интернационализиране и космополитност в темите, мотивите и героите на т. нар. „имигрантска проза“ от началото на ХІХ век.

Без да вземам страна в тези като че ли предимно спорове, вероятно продуктивни, и без да се опитвам да ги съпоставям с литературните процеси другаде, струва ми се, че те служат като вярна отправна точка при анализа на регионализма/провинциализма в литературата на Съединените американски щати.

Регионализмът в американската литература представя естествено отражение на процеса на оформянето на нацията – от колониалния период с цялото му многообразие, езиково, културно, етническо и религиозно, на заселниците (колонисти, но и колонизатори), преди това с разнообразието в културите на коренното население, а след края на ХVІІІ век с цялата специфика на „робските разкази“ като език и култура

Елън Глазгоу е твърдо етикетирана – „писателка на Юга“. По-конкретно – на щата Вирджиния. Макар и с опит да ѝ се отдаде дължимото: „Избраната от нея тема е социалната история на Вирджиния, а като първата писателка на съвременния Юг (курсивът е мой, при това на английски език поради липса на формални маркери за категорията род не се конкретизира полът на Глазгоу), тя създаде литературната дефиниция на региона през периода на Реконструкцията“ (Тибо 1982: 1). Важно е да се изяснят някои моменти от цитата на най-значителната съвременна изследователка на Глазгоу. По-специално „съвременния Юг“. Доколкото присъстват в литературата на САЩ, ре-

гионалните мотиви за по-ранни периоди сякаш не са от особено значение. С творчеството на Глазгоу фактически се поставя началото на голямата тема на Американския юг, а в по-общ план – и проблематиката на регионализма в американската литература.

Фактически за пръв път регионализъм се дефинира през периода 1865 – 1895 година, съвпадащ с преобладаващия период на действието в романите на Глазгоу, а по-често в комбинацията „регионализъм – местен колорит“, като препратките са към Марк Твен, Франсис Брет Харт и други, тоест и по-скоро в Запада – Югозапада на САЩ. Всъщност в дефинициите на „местния колорит“ се отбелязва предимно акцентът върху типични герои, диалектни особености, обичаи, топография, от една страна – характерни за даден регион, но и от друга – в контраст с нетипично американски герои, обстановка, език и прочее, които първоначално навлизат в американската литература. Специфичният хумор на Юга и Югозапада също характеризира тази литература. В *Oxford Companion to American Literature* авторите отбелязват и друга съществена характеристика – смесицата от романтизъм и реализъм, от обикновен живот и екзотични сцени, територии, обичаи, както и типичната носталгичност и сантименталност на тази проза. Най-често литературата на „местния колорит“ избира късите жанрове, но романът също заема достойно място. Ерик Сундквист посочва разликите между реализма и „местния колорит“: *„Икономическата или политическата власт може сама по себе си да се разглежда като дефинираща реалистическата естетика, в смисъла, че хората на власт (примерно белите мъже от градското население) по-често са определяни като „реалисти“, докато онези, които не са включени във властовите центрове (примерно жителите на Средния запад, тъмнокожите, имигрантите или жените), се категоризират като регионалисти“* (Кампбъл 1997: 6).

Всъщност, както посочват авторите на „Енциклопедия на културата на Юга“ (Ан Е. Роу и др.), регионализмът е по-широк термин, който, освен че определя различията между редица райони на страната от колониалния период до наши дни, се използва и за категоризиране на интелектуалното движение от 30-те години на ХХ век, а също и за творци и творби от края на ХХ и началото на ХХІ век.

По отношение на Юга обаче „местният колорит“ е от особено значение за действителността през периода след Гражданската война, свързан с анализа на „мистиката на Изгубената кауза“. Интересното е, че представители има в различни щати на Юга, сякаш в своеобразни анклави: Томас Нелсън Пейдж, Мери Джонсън, Маргарет Джънкин

Престън (Вирджиния), Ървин Ръсъл (Мисисипи), Шъруд Бонър, Мери Ноейлис Мърфри (Тенеси), Джордж Уошингтън Кейбъл, Грейс Е. Кинг, Кейт Шопен, Чарлс Е. А. Гаяр, Лафкадио Хърн (Луизиана), Джеймс Лейн Алън, Джон Фокс-младши (Кентъки), Ричард Малкълм Джонсън, Джоел Чандлър Харис, Ърскин Колдуел (Джорджия), Рут Макенъри Стюарт (Арканзас). От друга страна – регионалната литература изглежда по-обемно понятие, обхващащо „секторни различия“, макар че според Джудит Фетърли и Марджъри Прайс (в студията им „Regionalism as Queer Theory“) пък разликата е в начина на третиране на темите. По повод на тематиката и героите на литературния ментор на друга от „регионалистките“, съвременници на Глазгоу, Уила Катър – Сара Орн Джуит, Фетърли и Прайс описват регионалната литература като „форма на съпротива“ (Фетърли 2003: 315 – 338).

Спорен остава въпросът не само за съдържанието, но и за смисъла на явлението в политически аспект, по отношение на Юга – дали то обединява страната след Гражданската война, дали допринася за изграждане на националната идентичност. На пръв поглед това действително са политически въпроси, но те основателно могат да се съотнесат към литературната проблематика и отговорите да се потърсят в новия регионализъм от 30-те години – Джон Кроу Рансъм, Доналд Дейвидсън, Алън Тейт, Робърт Пен Уорън, в южния литературен Ренесанс – Уилям Фокнър, Томас Улф, Фланъри О’Конър, Карсън Маккълърс, Юдора Уелти, Уолкър Пърси. Дали това е, както пише Ричард Бродхед „... регионално представяне на диалектни култури като анклавни на своя традиция, изолирани от по-мощабни културни контакти“? Дали това са „изгубени култури“ (Бродхед 1993: 121)?

Трябва да се отбележи, че в опитите за дефиниране се говори и за „традиция на плантациите“ и макар тя да се оспорва, демитологизира и осмива, в описанието на типичната обстановка, герои, разказвачи, сюжети, теми, техники, налице е солидна основа, която позволява конкретизиране на понятията. Особено полезна е тази конкретизация при анализа на творчеството на Елън Глазгоу. Романите на писателката в литературно-хронологична последователност представят тези понятия, рубрики и категории в развитие – от сякаш традиционно рационалното до експериментално провокативното.

Така например типичната обстановка е от съществено значение за сюжета и понякога изпълнява ролята на литературен образ. Литературните герои – от друга страна – по-скоро типизирани, отколкото индивидуализирани, често си остават фактически стереотипни. Мъжете са традиционалисти, езикът им е местният диалект, жените са неомъ-

жени или млади девойки с потенциал за развитие. Разказвачът е образозан, съчувства на героите, понякога е иронично дистанциран, изпълнява ролята на посредник между „местните“ герои и градската читателска аудитория, за която текстът е предназначен – един изключително сериозен проблем в българската литература. В серията романи често се използва един и същ разказвач. Общо взето, сюжетът е беден на събития, „нищо не става“, сред темите доминира носталгията, конфликтът между старите местни традиции и новите градски ценности, често представлявани от намесата на външен човек. Диалектът създава не само правдоподобност и автентичност, но дребните, наглед незначителни подробности са от решаващо значение за разбиране на местните нрави и хора. Конкретно диалектът като творчески инструмент на писателката се изследва като възможност за изграждане на „регионална“ достоверност, за „извисяване“ (sic!) на материалните описания в текста (Холман 1995: 51, 66, 70). Следва де се вземе предвид също така и че в периода диалектът е по-скоро норма. За това говори през 1930 година Джеймс Бранч Кабъл, правейки паралели с възхищението, което съвременниците изпитват от употребата му от Томас Харди в романите за Уесекс (Кабъл 1930: 1, 6).

В галерията по-познати имена, наред с по-горе споменатите Томас Нелсън Пейдж, Шъруд Бонър, Мери Ноейлис Мърфри, Джордж Уошингтън Кейбъл, Кейт Шопен, Лафкадио Хърн, Джоел Чандлър Харис, най-често срещаме Хариет Бийчър Стоу, Мери Е. Уилкинс Фриймън, Сара Орн Джуит, Хамлин Гарланд, Брет Харт, Марк Твен – автори от ранга на Елън Глазгоу.

В значителна част от романите (и разказите) на Елън Глазгоу съществуват типичните обстоятелства на регионалния („местен колорит“) роман. В известен смисъл самата авторка открито декларира желанието си да създаде такова творчество: „*Великите романи трябва да имат корени*“, „*Моите социални истории възникват върху специална почва*“, „*Пред себе си виждах една плодородна, почти девствена нива*“, заявява Глазгоу в автобиографията си *A Certain Measure: An Interpretation of Prose Fiction* (1993). Сцените и пейзажът в повечето от творбите на Глазгоу са типично селски, населени с обикновени хора, селяни, земята за нея е „... станала метафора на литературното ѝ изкуство“ (Тибо 1982: 1), с упадъка на Юга, с новите фабрики, железници, стачки, финансови кризи, с новосъздаващата се средна класа. Но и със специалните ѝ женски образи, южни аристократки. Джеймс Бранч Кейбъл, един от най-добрите познавачи на творчеството ѝ, обобщава, че то в своята цялост представлява „... мащабна па-

норама на обичаите и провалите, на добродетелите на Вирджиния“ (Тибо 1982: 3).

Веднага обаче трябва да признаем, че цялата тази идиличност е малко съмнителна, непълна и оттам не съвсем точна. Можем да започнем от възраженията на самата Глазгоу, която се съпротивлява срещу етикетирането си като писателка южнячка и по-конкретно, както посочва Катрин Рейнуотър: *„Въпреки че пише за Юга, тя яростно се възпротивява да я етикетират като регионалист. Тя многократно търси признание като модернист и действително нейните творби изследват епистемологични въпроси, свързани с личностната идентификация, историята и творческия изказ от подчертаната перспектива на ХХ век“* (Рейнуотър). Причината е силното ѝ възражение (споделяно и от Марк Твен) към сантимента и носталгията на традиционния стар Юг на *„лунна светлина сред магнолиите“* (смята се, че фразата е въведена от един от сценаристите на *„Отнесени от вихъра“*) от любовните романи за плантациите. Марк Твен е описван като *„отрекъл южняшката си същност южняк“*, а това определение в голяма степен приляга и на Елън Глазгоу. Самообразовала се, подобно на Твен, Глазгоу така или иначе споделя определени философски възгледи и тълкува света по свой модел. Така тя внася проблеми като семейството като източник на злините, например съперничеството между родители и деца, съперничеството между половете, расовата нетърпимост и напрежение, арогантността на старите аристократични фамилии, положението на бедните бели. Това са теми и мотиви, които са централни в творчеството на Робърт Пен Уорън, Томас Улф, на Тенеси Уилямс и Уилям Фокнър. Творчеството на повечето от тях Глазгоу познава, не одобрява и не харесва (по-конкретно Фокнър). Това едва ли е само позиция към творците след 30-те години на ХХ век, към авторите от Ренесанса на Юга. Като творец Елън Глазгоу ненавижда героите *„полуидиоти и кръгли идиоти, нимфоманки, параноици, женкари, които населяват съвременния литературен Юг“* (Тиндал 1967: 289).

За петдесет години творческа дейност Елън Глазгоу (1873 – 1945) създава двадесет романа, десетина разказа, публикувани в отделни томове, стихотворения, автобиография. Най-автентични пълни отговори на поставените въпроси можем да потърсим в романите ѝ. Интересни са редът и тематиката при създаването и публикуването на творбите на Глазгоу. Макар действието в повечето от тях да се развива във Вирджиния, тази „регионална“ тема е проектирана по различен начин.

В два от ранните ѝ романи *„Бойно поле“* (1902) и *„Избавление“* (1904) се вижда замисълът за създаването на поредица от романи за жи-

вота в американския Юг, за което тя още през 1899 година споделя с редактора си Уолтър Хайнс Пейдж. И фактически първият ѝ роман за Вирджиния е издаден през 1900 година – „Гласът на народа“. „Бойно поле“, който навремето се радва на изключителна популярност, е роман за Гражданската война от 1861 – 1865 година, но въпреки добрата си четивност днес по-скоро би представлявал интерес за по-млади читатели. В „Бойно поле“ Глазгоу продължава романтичната линия на представяне на войната и в това отношение си струва да се съпостави с модерния ѝ прочит на Стивън Крейн в „Аленият знак на храбростта“ седем години по-рано (1895). На Глазгоу сякаш ѝ е необходимо преди това да продължи хронологията с „Избавление“, който разглежда периода 1878 – 1890 г. и е своеобразно хронологическо продължение на „Бойно поле“, като в центъра е жестокият период на Реконструкцията. Защото в едно културно осъзнаване в този период могат да се проследят икономическото състояние на САЩ между две големи кризи (1873 – 1893), края на Реконструкцията и печалната развръзка на „индианския въпрос“, кулминацията и кризата на „ковбоя“, експанзията на САЩ с нараснало население от 50 милиона, началото на женското политическо движение, кулминацията на империалистическата политика, началото на рестриктивната политика към емигрантите. Това са крупни събития, които очевидно са необходими, за да се осъзнае края на неоромантизма в политиката и литературата. Навремето популярността на творбата надхвърля дори тази на „Бойно поле“ – не само сред читателите (през първата година се продават над сто хиляди екземпляра – макар и далеч по-малко от над двата милиона екземпляра на „Чичо Томовата колиба“ на Хариет Бийчър Стоу, издадена повече от двадесет години по-рано), но и сред критиците. Автентичността на изображението очевидно е източникът на тези възторзи, както и натурализмът на сцените. Колкото и да изглежда почти неуместно, точно този роман със суровия си житейски материал стои парадоксално – а може би най-логично, най-близко до темите и мотивите в романите на Фокнър. Разбира се, това, което читателите в началото на ХХ век са приели, е и сантименталната трактовка на двамата главни герои (в духа на любовния роман), и комичните второстепенни фигури, пресъздаването на миналото във връзката му с настоящето.

Тези успехи в по същество жанра на историческия роман в известна степен предопределят серията от други три романа „Гласът на народа“ (1900), първият ѝ роман за Вирджиния, „Строителите“ (1921) и „Човек на своето време“ (1922), романи за герои политици, които по художествен път документират политическата история на щата, герои – фикционални проекции на Вашингтон, Джеферсън, Мадисън, генерал

Ли. В известен смисъл това е своеобразно съчетаване на възможностите на историческия роман и романа на възпитанието. Интересно е, че Глазгоу пише тези романи в драматични моменти от новата история на САЩ, периода преди и след Първата световна война. „Гласът на народа“, тематично проследяващ периода 1870 – 1898 година, на практика не е исторически роман, защото темата е близкото минало. Като експеримент романът не е впечатляващ успех, силната му страна е описанието и доброто познаване на събитията, докато централните герои не успяват да заемат автентично място в тях. „Строителите“ също разглежда близки исторически събития, случили се само три години преди написването на романа. Глазгоу тук експериментира повече с нов жанр, който ще се утвърди в американската литература значително по-късно: политическия исторически роман, за който съм писал¹. Тя дори ползва помощта на приятеля си, за когото някога е била сгодена, адвокатата Хенри У. Андерсън, при написването на политическите речи в текста. Слабостта на този роман обаче е във вторичната романтична фабула със стереотипно, характерно за любовния роман описание на опозицията „добро“ и „зло“.

Три години по-късно е издаден „Човек на своето време“ в нов опит за предлагане на формулата за идеалния политически водач. От дарвинизма и позитивизма философските и политическите интереси на Глазгоу явно са се пренесли към социализма, но пък героите така са останали проекция на идеите за тях, останали са типове без подходяща индивидуализация. Стереотипни са грандамите на Юга, но тяхната загадъчност, добро възпитание, интелектуална честност и почтеност, властността и романтичността им продължават да привличат интерес, за разлика от мъжките образи, за един от които самата Глазгоу казва, че е *„толкова логичен, колкото задача по геометрия“* (Глазгоу 2006: 321). Забележителното в този последен от романите за политици е уловеният дух на новото време – новата култура, новата политика, навлизането на популярните изкуства, на киното, цирка, на шоуто, които *„вносят псевдогероика в политиката“* (Глазгоу 2006: 151). *„Дори женската красота, твърди Тибо (Тибо 1982: 78), се представя с термините на високото или на популярното изкуство. Корина и Маргарет изглеждат като нарисувани от художници от осемнадесети век... Пати... е като картина от корицата на евтино списание, чарът ѝ е рекламиран като най-нов брой на илюстриран седмичник...“*

¹ Виж по-подробно в „Политическият исторически роман. „Американски хроники на Гор Видал“ (Костурков 2001: 337 – 348) и другаде.

Като цяло романът е по-скоро аналитичен, почти лишен от сюжетност, индивидуализация, типове герои отговарят на общественото си положение – пол, поколение, философски възгледи, класов произход, чувствителност.

Три други романа от същия период третира темата за Юга като съвременна проблематика: „Древният закон“ (1908), „Любовта на обикновения човек“ (1909), „Мелничарят от Олд Чърч“ (1911). В обществото се налага представата за новия Юг, за промените в Юга: движението на жените за равни изборителни права, скептичното отношение към брака, неразбирателството между половете, робството на жената, силата на жената в нещастieto. Това са мотиви, които лично интересуват силно самата Глазгоу и в известна степен са проекция на личните ѝ преживявания, вяра и съдба (в посмъртно издадената си автобиография „Жената вътре в мен“ тя смайва всички, които са я познавали приживе, като описва живота си като „*моята дълга трагедия*“). Темата за личното разочарование обаче не намира отзвук сред съвременните читатели и в следващата си творба тя пак използва уменията си да анализира историческите събития. В „Любовта на обикновения човек“ Глазгоу се връща в 1875 година и проследява съдбите на героите си до 1910 година. Моделът отново е романът на възпитанието. Във възхода си главният герой опропастява живота на околните си. Но той е противопоставен този път на друг силен герой, на жена, която активно участва в борбите за еманципация и равенство в изборителните права. Успехът тук е заложен и в комичната трактовка на сериозните теми. По този начин двата свята – домашният, с неговите лични трагични и комични моменти, и големият, „истинският“, са в органическо взаимодействие. Това отговаря на художествените възможности на Глазгоу, на способността ѝ да третира сцени и социални състояния като комедия и като трагедия. За съжаление, тъкмо комичните герои и хумористичните ситуации остават недооценени навремето. Третият роман от тази поредица – „Мелничарят от Олд Чърч“, внася обаче теми и мотиви, които представляват специален интерес не само за пълния анализ на творчеството на Глазгоу, но и за изследването на истинските приноси моменти в него. Отношението към брака, акцентът върху алиенацията, гротескният хумор (героинята ѝ има специална градинка, в която отглежда лилии за погребения) и други обстоятелства ясно маркират промяна на доминантата в епохата около Първата световна война. Модерността от първата четвърт на двадесети век води до редица промени не само в романовата техника, а преди всичко в културната ситуация на Америка. Ако проследим някои от

мотивите в „Мелничарят от Олд Чърч“ – от ухажването, през браковете до прелъстяванията и забранените връзки в цял спектър брачни и разнокласови отношения, – любовта в тези връзки е обречена, безответна, егоистична, коварна, отчаяна, умопомрачаваща, изпълнена с омраза и със смърт; такива са и браковете, както резюмира Тибо (Тибо 1982: 98). От друга страна – в чисто техническо отношение „Мелничарят от Олд Чърч“ е един от най-добре изработените – с адекватна техника на използване на диалекта, с включването на социалните мотиви в жанра на любовния роман. От трета страна – „Мелничарят от Олд Чърч“ логически и художествено сякаш завършва цикъла за Вирджиния, изграждайки „стилизиран... южняшки микрокосмос“ (Тибо 1982: 100).

Но дотук все пак темата за Вирджиния не е изчерпана и очевидно има нов потенциал – в една област, в която Глазгоу притежава специална сила, в създаването на женските образи, на новата жена на Юга. Три романа от един по-късен период успешно представят тази страна от дарбата на Глазгоу: „Вирджиния“ (1913), „Животът и Габриела“ (1916), „Безплодна земя“ (1925) – като веднага може да се избърза с коментара за неслучайното сходство със заглавието на прочутата поема на Елиът от 1922 г., която се превежда като „Пустата земя“. И като си припомним обемистото творчество на малко по-възрастния ѝ английски съвременник Х. Дж. Уелс (1866 – 1946) и сходната проблематика на междувремето, проблемът за отказ или преход към модернизма става по-ясен. Такъв прочит на Глазгоу днес би обусловил възможност за проникване, за връщане в отдалечената епоха с ясни художествени контури и невъзможност за психологически диалог.

ЛИТЕРАТУРА

Бродхед 1993: Brodhead, Richard H. *The Culture of Letters: Scenes of Reading and Writing in Nineteenth-Century America*, London: University of Chicago Press, 1993.

Глазгоу 1943а: Glasgow, Ellen. *A Certain Measure: An Interpretation of Prose Fiction*, New York: Harcourt, Brace and Company, 1943.

Глазгоу 2006б: Glasgow, Ellen. *One Man in his Time*, Teddington: The Echo Library, 2006.

Дейвидсън 1938: Davidson, Donald. *The Attack on Leviathan: Regionalism and Nationalism in the United States*, Chapel Hill, North Carolina: The University of North Carolina Press, 1938.

- Дженсън, ред. 1951:** Jensen, Merrill. (ed.). *Regionalism in America*. Maddison, Wisconsin: University Of Wisconsin Press, 1951.
- Кабъл: 1930. Cabell, James Branch** „Two Sides of the Shielded“ // *New York Herald Tribune Books*, 20 April 1930, sec. 11, pp. 1, 6.
- Кампбъл 1997:** Campbell, Donna M. *Resisting Regionalism: Gender And Naturalism In American Fiction, 1885 – 1915*, Athens: Ohio University Press, 1997.
- Кор 1968:** Core, George. (ed.). *Regionalism and Beyond: Essays of Randal Stewart*, Nashville, Tennessee: Vanderbilt University, 1968.
- Костурков 2001:** Костурков, Йордан. „Политическият исторически роман. „Американски хроники на Гор Видал“. В: Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, 39, 2001, № 1, с. 337 – 348. ISSN 0861-0029, 1999.
- Рейнуотър.** Rainwater, Catherine. „Ellen Glasgow“ // *Oxford Bibliographies*. 2 юни 2013: <<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199827251/obo-9780199827251-0051.xml?rskey=EFzALD&result=5&q=>>.
- Роу, ред. 1989:** Rowe, Anne E. „Regionalism and Local Color“ // Wilson, Charles Reagan, and William Ferris. (eds.). *Encyclopedia of Southern Culture*, Chapel Hill, N.C.: University of North Carolina Press, 1989.
- Симпсън, ред. 1960:** Simpson, Claude M. (ed.). *The Local Colorists: American Short Stories, 1857 – 1900*. New York, NY: Harper and Brothers, 1960.
- Спилър, ред. 1963:** Spiller, Robert E. et al. (eds.). *Literary History of the United States*. New York: Macmillan, 1963.
- Тибо 1982:** Thiebaux, Marcelle. *Ellen Glasgow*. New York: Frederick Ungar, 1982.
- Тиндал 1967:** Tindal, George B. *The Emergence of the New South. 1913 – 1945*. Vol. 10. A History of the South. Baton Rouge, Louisiana: Louisiana State University Press, 1967.
- Фетърли 2003:** Fetterley, Judith, Marjorie Pryse. „Regionalism as Queer Theory“ // *Writing out of Place: Regionalism, Women, and American Literary Culture*, Chicago: University of Illinois Press, 2003.
- Холман 1995:** Holman, David Marion. *A Certain Slant of Light. Regionalism and the Form of Southern and Midwestern Fiction*, Baton Rouge, LA: Louisiana State University Press, 1995.